

Aan dit concert werken mee:

Rob Vermeulen	dirigent
Tanja Obalski	sopraan
Caroline Stam	sopraan
Lauren Armishaw	sopraan
Michaela Riener	sopraan/alt
Saskia Regterink	alt
Lester Lardenoye	countertenor
Andrew Hallock	countertenor
Harm Huson	countertenor
Henk Gunneman	tenor
Geraint Roberts	tenor
Matt Smith	tenor
Jasper Dijkstra	tenor
Matthew Baker	bas
Matthijs Mesdag	bas
Jelle Draijer	bas
David Greco	bas
Mike Diprose	trompet
Katie Hodges	trompet
Jean-Charles Denis	trompet & hoorn
Dieter Dyk	pauken
Els Hermanides	traverso
Sien Huybrechts	traverso
Lucas van Helsdingen	hobo
Johanne Maître	hobo
Piet Dhont	hobo
Mélanie Flahaut	fagot
Jennifer Harris	fagot
Stephen Freeman	viool
Arwen Bouw	viool
Tomasz Plusa	viool
Oliver Webber	viool
Christoph Riedo	viool
Anneke Frankenberg	viool
Nadja Lesaulnier	viool
Margreet van der Heyden	altviool
Wendi Kelly	altviool
Lief Schillebeeckx	altviool
Anton Baba	violoncello
Detmar Leertouwer	basviool
Tomoki Sumiya	contrabas
Claudio Barduco Ribeiro	orgel & clavecimbel
David van Ooijen	luit
Paul Kobald	calcant

10 JAAR

De Swaen
barokensemble

De keus van Rob Vermeulen

J. S. Bach

Missa in h-Moll (Hohe Messe), BWV 232

zondag 26 juni 2011, 15.00 uur

Oude Lutherse Kerk, Singel 411 (hoek Spui), Amsterdam

Gratis toegang, vrijwillige bijdrage na afloop

Heel erg veel dank aan

Paul Kobald, Eduard van Hengel, Haro Jansen, Michael Jahoda, Judith van Helsdingen, Arno van der Heyden, Jan Schaerlackens, Daan vd Leeuw, Joseph W. Schlesinger and Bill Podojil, David Kjar, Reut Rivka, Anne Ivens, Jan Willem Briët, Ton de Laat, Maurice Ploem, Sandra Bakker, Raoel Buijten, Erik Langeveld, Max van Egmond, Caecilia van Stigt, Fam. Muller, Lutherse Gemeente Amsterdam, Gravin van Bylandtstichting, Wijkcentrum d'Oude Stadt, De Ruusscher Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds, Stichting Willems-Koopfonds, Café de Konings-hut, De Bloemenboot, Saul Groen, Koffie/Thee 't Zonnetje, Henk van Zonneveld, alle Vrienden en Donateurs van De Swaen, alle musici die in de afgelopen 10 jaar ver onder- of geheel onbetaald meewerkten, iedereen die we hier vergeten te noemen en vele anderen.

KLAVIERWERK KOBALD

De Bloemenboot
Ruysdaelkade 174
1072 AT Amsterdam

B.V. MUZIEKHANDEL SAUL B. GROEN
FERDINAND BOLSTRAAT 8
1072 LJ AMSTERDAM
THE NETHERLANDS

19. ET INSPIRITUM SANCTUM

Et in Spiritum Sanctum,
Dominum, et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit,
qui cum Patre et Filio simul
adoratur et conglorificatur;
qui locutus est per Profetas.
Et unam sanctam catholicam
et apostolicam Ecclesiam.

En (ik geloof) in de Heilige Geest,
Heer en schenker van leven,
die uit de Vader en de Zoon voortkomt,
die met Vader en Zoon gelijkelijk
wordt aanbeden en vereerd;
die door de profeten heeft gesproken.
En (ik geloof) in de ene, heilige,
katholieke en apostolische kerk.

20. CONFITEOR

Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum.

Ik belijd één doopsel
ter vergiffenis van zonden.

21. ET EXPECTO

Et expecto resurrectionem mortuorum,
et vitam venturi saeculi.
Amen.

En ik verwacht de opstanding der doden,
en een eeuwig leven.
Amen.

SANCTUS

22. SANCTUS

Sanctus, sanctus, sanctus,
Dominus Deus Sabaoth.

Heilig, heilig, heilig,
God der Heerscharen.

PLENI SUNT COELI

Pleni sunt coeli et terra gloria ejus.

Hemel en aarde zijn vol van zijn glorie.

23. OSANNA

Osanna in excelsis.

Hosanna in den hoge.

24. BENEDICTUS

Benedictus qui venit
in nomine Domini.

Gezegend die komt
in de naam des Heren.

25. OSANNA

(Conform de liturgie wordt het OSANNA ongewijzigd herhaald.)

AGNUS DEI

26. AGNUS DEI

Agnus Dei,
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.(2x)

Lam Gods,
dat de zonden der wereld draagt,
ontferm U over ons.(2x)

27. DONA NOBIS PACEM

Dona nobis pacem.

Geef ons vrede.

SYMBOLUM NICENUM

13. CREDO

Credo in unum Deum,

Ik geloof in één God,

14. PATREM OMNIPOTENTEM

(Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
factorem coeli et terrae,
visibilium omnium et invisibilium.

Ik geloof in één God,)
de almachtige Vader,
schepper van hemel en aarde,
van al het zichtbare en onzichtbare.

15. ET IN UNUM

Et in unum Dominum Jesum Christum,
Filium Dei unigenitum.
Et ex Patre natum
ante omnia saecula.
Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum de Deo vero,
genitum, non factum,
consubstantialem Patri;
per quem omnia facta sunt;
qui propter nos homines
et propter nostram salutem
descendit de caelis.

En in één Heer Jezus Christus,
Gods eniggeboren Zoon.
En uit de Vader geboren
voor alle eeuwen.
God uit God, licht uit licht,
ware God uit ware God,
geboren, niet gemaakt,
één wezen met de Vader;
door wie alles is geschapen;
die om ons mensen
en om onze redding
is afgedaald uit de hemel.

16. ET INCARNATUS

Et incarnatus est
de Spiritu Sancto ex Maria Virgine,
et homo factus est.

En een lichaam heeft aangenomen
door de Heilige Geest uit de Maagd Maria,
en mens is geworden.

17. CRUCIFIXUS

Crucifixus etiam pro nobis,
sub Pontio Pilato passus
et sepultus est.

die om ons is gekruisigd,
heeft geleden onder Pontius Pilatus
en is begraven.

18. ET RESURREXIT

Et resurrexit tertia die,
secundum scripturas,
et ascendit in caelum,
sedet ad dexteram Dei Patris,
et iterum venturus est cum gloria,
iudicare vivos et mortuos,
cujus regni non erit finis.

en op de derde dag weer herrezen,
volgens de schriften,
en is opgestegen ten hemel,
zetelt ter rechterzijde van de God de Vader,
en zal wederkomen met heerlijkheid
om levenden en doden te oordelen,
wiens rijk geen einde zal hebben.

Gratias agimus tibi! En Dona Nobis Pacem

Welkom bij het **allerlaatste** De Swaen concert.

Een concert met "de keus van Rob Vermeulen". Rob is altijd van groot belang geweest voor de ontwikkelingen in De Swaen en het is fantastisch dat hij dit laatste concert met ons samen geeft!

We eindigen na tien jaar De Swaen met *Dona Nobis Pacem*. Geef ons vrede. En "geef ons rust". En "geef ons wat vrije tijd". En tijd is ....

Jawel, in dit allerlaatste programmaboekje ook nog een allerlaatste keer een vraag om **GELD**.

Terwijl ik dit schrijf weet ik niet hoe druk het gaat zijn bij het concert. Ik hoop: druk! Stél dat u met 400 mensen komt luisteren, dan zou het fantastisch zijn als u na het concert allemaal 34,- euro als "vrijwillige bijdrage" zou geven. Dat zou een hoop *Pacem* geven. Dat zou nog steeds betekenen dat iedereen op en achter het podium voor een schandalig lage vergoeding of voor niets meewerkt, maar dan zouden we wél zonder schulden eindigen.

Voor de minder draagkrachtigen is 34,- euro echter onbetaalbaar; daarom zou het fijn zijn als diegenen die meer kunnen missen royaal willen doneren. Na afloop van het concert, bij de uitgang van de kerk óf op rekeningnummer 9393255 t.n.v. Stichting Barokensemble de Swaen.

De Swaen kon tien jaar bestaan dankzij uw vrijwillige bijdragen en de ongelooflijke steun van onze Vrienden en Donateurs.

Een heel grote dank aan u allen!

Margreet van der Heyden

Lief, dierbaar en soms heel trouw publiek,

een laatste groet.

(En wel, om in mijn geval alvast te wijzen op mijn nieuwe Leven-na-De-Swaen, voor het eerst aan de redactie doorgeseind langs digitale wegen, in plaats van het uit Olivetti of Remington gedraaide vel op de fiets af te leveren. (Ter toelichting: vorige week ben ik, met mijn eerste, verse, computer aan het internet verbonden geworden. Een vreemde gewaarwording!))

Dank u wel voor uw aanwezigheid, soms al jaren, die ons bestaan de afgelopen tien jaar zin heeft gegeven.

Het waren bijzondere jaren -nu de rest nog.

In dank,

Lucas van Helsdingen

een naschrift:

De redactrice vond bovenstaand tekstje misschien niet vrolijk genoeg. Zo is het niet bedoeld. In tegendeel: ik verheug me zowel heel erg op ons nu aanstaande laatste concert maar ook, en dat eveneens al vele maanden, op het eerste biertje (mét een oude jenever) erna. Bovendien heb ik vannacht een pauw helpen vangen. Ik wist niet dat die dieren zo hoog konden vliegen! (Na zo'n tien meter recht tegen een huis op te zijn gevlogen, viel hij heel onbeholpen weer op de stoep, dat wel.)

Dag!

GLORIA

4. GLORIA

Gloria in excelsis Deo,

Eer aan God in den hoge,

5. ET IN TERRA PAX

et in terra pax
hominibus bonae voluntatis.

en vrede op aarde
voor mensen van goeden wille.

6. LAUDAMUS TE

Laudamus te. Benedicimus te.
Adoramus te. Glorificamus te.

Wij loven U. Wij prijzen U.
Wij aanbidden U. Wij verheerlijken U.

7. GRATIAS

Gratias agimus tibi
propter magnam gloriam tuam.

Wij zeggen U dank
voor Uw grote heerlijkheid.

8. DOMINE

Domine Deus, Rex coelestis,
Deus Pater omnipotens.
Domine fili unigenite,
Jesu Christe altissime.
Dominus Deus,
Agnus Dei,
Filius Patris.

Heer God, Koning der hemelen,
God, almachtige Vader.
Heer, eniggeboren zoon,
Jezus Christus allerhoogste.
Heer God,
Lam Gods,
Zoon van de Vader.

9. QUI TOLLIS

Qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.

Gij, die de zonden der wereld draagt,
aanvaard onze smeekbeden.

10. QUI SEDES

Qui sedes ad dextram Patris,
miserere nobis.

Gij, die zit aan de rechterhand
van de Vader, ontferm U over ons.

11. QUONIAM

Quoniam tu solus sanctus,
Tu solus Dominus,
Tu solus altissimus,
Jesu Christe.

Want Gij alleen zijt heilig,
Gij alleen zijt de Heer,
Gij alleen zijt de hoogste,
Jezus Christus.

12. CUM SANCTO

Cum sancto Spiritu,
in gloria Dei Patris. Amen.

Met de Heilige Geest,
tot eer van God de Vader. Amen.

PAUZE (in de pauze kunt u een glas met witte wijn of limonade kopen)

J. S. Bach *Missa in h-Moll (Hohe Messe), BWV 232*

KYRIE

1. KYRIE ELEISON
Kyrie eleison.

Heer ontferm U.

2. CHRISTE ELEISON
Christe eleison.

Christus ontferm U.

3. KYRIE ELEISON
Kyrie eleison.

Heer ontferm U.

HIPhip

June 2011

*If you want a happy ending, that depends,
of course,
on where you stop your story.*
Orson Welles

Hello and welcome to Barokensemble De Swaen's very last concert, marking the culmination of a ten-year project exploring oft-neglected aspects of Historically Informed/Inspired Performance (HIP) - and newly commissioned music - in our free-entrance concert series, open to all members of society. If it's your first time and you'd like to know more about what you've been missing, you can visit our website. Tomorrow, De Swaen will be truly historic and exist only in the past, a bit like the 18th-century musicians we strive to emulate. To emulate their musical legacy, members plan to live on and flourish.

May's concert was effectively the last of the "typical" De Swaen concerts, as we knew them: An hour long, one voice per part, a rare cantata unearthed and edited by Arwen or Piet, a new piece by a living composer and a Bach cantata. This month, we indulge in something a bit bigger to celebrate our grand finale.

Although J.S. Bach didn't write anything even faintly mediocre, the B-Minor Mass is one of his undisputed masterpieces and a colossus of the Baroque canon. You could write a very long book of lists of books, articles and opinions about most aspects of this piece, the confusion, discussions and arguments from which would ensure that nobody would ever dare perform it again - an excellent example of the myriad of choices faced by all HIP ensembles. Decisions have been made: Because we have a conductor of Rob's calibre and to mark this festive occasion, we have chosen to perform with an augmented ensemble of 45 performers, although this is fewer than those available at the Catholic *Dresdener Hofkapelle* in the 1730s/40s. Italian Latin pronunciation will be used.

Rob has chosen today's programme. Rob has long been associated with De Swaen and it is fitting that he's here for the climax of our project. He writes: *"It's always been a great experience for me to work together with de Swaen. Because they normally combine their collective knowledge and perform as a self-contained unit, this ensemble brings out fresh, sometimes surprising aspects of the music, which inspire me to whole new worlds of possibility."*

So, this is it! Please sit back and enjoy De Swaen's last performance. Although our work has been unique and influential, we are not subsidised. Today, a ticket for each seat would have cost about 34 Euros. Please give as generously as possible after the concert. Thank you!

Mike Diprose

Er zijn nog **De Swaen Jubileumboeken**, met herinneringen aan 10 JAAR De Swaen en De Swaen-COUPONS, waarmee u 10 % korting krijgt op alle Swaen-relikwieën en -souvenirs, die staan aangeboden in het De Swaen Jubileumboek en in de De Swaen Webwinkel.

U kunt het **De Swaen Jubileumboek** NA het concert kopen (25 euro), of bestellen via de website. (kijk op www.barokensembledeswaen.nl)

Voor wie al souvenirs en relikwieën heeft besteld:
Na dit allerlaatste concert hebben we tijd om uw bestellingen op te sturen. Ze komen eraan!

Johann Sebastian Bach HOHE MESSE

De HOHE MESSE (BWV 232) is het laatste werk dat we van Johann Sebastian Bach (1685-1750) kennen: hij assembleerde het vrijwel geheel uit bestaande composities in de jaren 1748/49. Het KYRIE en GLORIA schreef hij in 1733 voor het hof te Dresden, in de aldaar gangbare luxueuze stijl die hij ook verder in zijn HOHE MESSE volgt. Het SANCTUS componeerde hij in 1724. De overige delen (CREDO, OSANNA en verder) zijn merendeels bewerkingen ('parodieën') van reeds bestaande composities, soms al 35 jaar oud.

Er bestond voor Bach geen enkele noodzaak of uiterlijke aanleiding om zijn HOHE MESSE te vervaardigen. Zijn 'parodiëren' geschiedde dan ook niet met arbeidsbesparend oogmerk, maar als middel om in de vergetelheid rakende maar geslaagde composities een tweede kans te geven, en te perfectioneren. Het motief voor zijn HOHE MESSE was, evenals dat voor zijn andere composities uit de jaren '40 (KUNST DER FUGE, GOLDBERG VARIATIES, CANONISCHE VERÄNDERUNGEN) encyclopedisch: hij beoogt een maximaal gevarieerd compendium te bieden van vocale vormen en technieken, een staalkaart die een periode van meer dan 150 jaar bestrijkt.

Pas eind jaren '30 komt Bach ertoe werken van laat-renaïssancistische componisten als Palestrina te bestuderen, werken in de oude polyfone stijl die door de barokke vernieuwers rond Monteverdi als *stile antico* werd weggezet, maar in de kerkmuziek een zekere plaats had behouden. Daardoor schrijft Bach pas in de veertiger jaren zijn meest authentieke *stile-anticocomposities*, opzienbarende 'ouderwetse' stukken die als CREDO IN UNUM DEUM en CONFITEOR een plaats kregen in het CREDO. Bach heeft zijn *opus ultimum* nooit uitgevoerd.

Onder het 'Fine' schrijft Bach voor de laatste keer 'DSGI': *Deo soli Gloria*, in het uiterst gebrekkige handschrift dat we verder nog slechts kennen van enkele kwitanties die hij eind 1749 ondertekende.

Eduard van Hengel

Verschillende veel **uitgebreider toelichtingen** door Eduard van Hengel bij de *Hohe Messe* van J.S. Bach kunt u als luistergids downloaden en uitprinten via <http://eduardvh.home.xs4all.nl/BWV/De-Swaen.html>